

01 - Teoretické disciplíny systémové vědy

(systémový přístup, obecná teorie systému, systémová statika a dynamika, úlohy na statických a dynamických systémech, kybernetika)

Systémová věda je vědní disciplínou zkoumající systémy, skládá se z:

- Systémové teorie (obecná teorie systému, kybernetika)
- Systémové aplikace (systémová analýza a syntéza, operační výzkum, systémové inženýrství)

Systémový přístup - účelový způsob řešení problémů, přičemž zkoumané jevy a procesy chápeme komplexně v jejich vnitřních a vnějších (vstupy / výstupy) souvislostech.

- Systém - účelově definovaná množina prvků a vazeb mezi nimi.

Obecná teorie systému - teorie o studiu systémů s důrazem na otevřené systémy, které mají interakce s okolím, a tak se nedají popsat běžnými fyzikálními modely pro uzavřené systémy. Využívána jako základní metodologický nástroj ve všech ostatních disciplínách systémové vědy. Zabývá se definováním systému a jeho okolí, analýzou struktury a chování systému a jeho optimalizací.

Systémová statika a dynamika - statické a dynamické systémy se zkoumají odděleně.

- Statické systémy
  - Časově invariantní struktury (neobsahují časovou proměnnou / funkci času)
  - Struktura = množina vazeb mezi prvky systému
  - Častěji se používá teorie grafů - orientovaný graf
  - Příklad: soustava m rovnic o n neznámých, soustava programových bloků
- Dynamické systémy
  - Stavový prostor popisující stav systému v daném čase + dynamické podmínky popisující změny systému v čase
  - Změna stavu často popsána diferenciálními rovnicemi
  - Deterministický x stochastický (náhodný), spojitý x diskrétní, konečný x nekonečný

Úlohy na statických a dynamických systémech

- Statické
  - Optimalizační úlohy (hledání extrémů funkce, matematické programování)
  - Úlohy o struktuře (často pomocí orientovaných grafů / multigrafů, cesty, cykly, rozhraní, identifikace prvků, ...)
- Dynamické
  - Úlohy o stabilitě (schopnost vrátit se do původního stavu po odeznění vstupního signálu, ...)

- Prognostické úlohy (hledáme budoucí hodnoty stavových proměnných)
- Optimalizační úlohy (obsahují dynamický systém, kritérium optimality, soustavu omezení, množinu přípustných řešení)
- Úlohy o spojení systémů (hledáme zobrazení systému vzniklého spojením vstupů a výstupů několika systémů)
- Simulace

Kybernetika

- Nauka o řízení a komunikaci v živých organismech a strojích.
- Předmětem je chování, které nemusí být vztažené ke konkrétnímu objektu (jedná se tedy o obecnou vědní disciplínu).
- Umožňuje studium systémů, které jsou příliš složité (a tato složitost nelze odstranit např. jejich rozkladem).

02 - Aplikované disciplíny systémové vědy

(systémová analýza, systémová syntéza, operační výzkum, systémové inženýrství)

Systémová věda je vědní disciplínou zkoumající systémy, skládá se z:

- Systémové teorie (obecná teorie systému, kybernetika)
- Systémové aplikace (systémová analýza a syntéza, operační výzkum, systémové inženýrství)

Systémová analýza - použití systémového myšlení a metodologie pro analýzu složitých problémů v soukromém i veřejném sektoru pro podporu rozhodování. Cílem je zjištění vlastností struktury a chování analyzovaného systému, rozložení problému na dílčí části. Výsledkem jsou nejčastěji různé modely. Nástroji systémové analýzy jsou teorie systémů, operační analýza, ekonomická analýza, kybernetika, informatika, teorie rozhodování, teorie řízení atd.

Systémová syntéza - zabývá se tvorbou složitých koncepčních systémů (makroprojektování). Základním nástrojem je systémová analýza (využívá se dekompozice na subsystémy). Hledá se struktura systému s danými vlastnostmi, který plní funkce při zadaných kritériích. Obecnými kroky syntézy jsou předpověď budoucího okolí systému, vytvoření modelu systému a simulace jeho funkce a výběr nejvhodnějšího modelu na základě simulace.

Operační výzkum - vědní disciplína vzniklá ve vojenské oblasti v souvislosti s válečnou situací v Anglii, zabývá se prováděním a koordinací aktivit vedoucích k určitému cíli za účelem zlepšit tyto činnosti; využívá metod matematického modelování, statistiky, optimalizace, teorie her, teorie grafů, simulace

Systémové inženýrství - zabývá se metodami pro identifikaci, analýzu, projektování a realizaci složitých a rozsáhlých, převážně technických systémů; jedná se v podstatě o zprostředkovatele mezi teorií systémů a jejími úlohami. Je pro ni důležitý holistický přístup.

03 - Systémové modelování a simulace

(modely, matematické modely, modelování struktur a chování, proces modelování, proces simulace a možnosti jejího využití)

Modely - napodobují struktury a chování reálných systémů. Jedná se o účelovou abstrakci, která nezahrnuje nepodstatné atributy.

Matematické modely - abstraktní modely využívající matematický jazyk pro popis struktury či chování systému (množiny, proměnné, funkce, vektory, matice, ...). Výhodou je jejich obecnost, stručnost, přesnost a snadná ověřitelnost hypotéz.

Modelování struktur a chování

- Modelování struktur - využívá se pro analýzu statických (strukturních) vlastností systémů. Modely mají podobu grafů či multigrafů.
- Modelování chování
  - Chování = změna stavů + změna výstupních proměnných
  - Složky systému: stavy (stavové proměnné), změny stavů (přechodové transformace), vstupy systému (vstupní funkce), výstupy systému (výstupní funkce)

Proces modelování

- Verbálně grafický model
  - Popis řešeného problému
  - Definice otázek
  - Vymezení podstatných proměnných, systémových veličin a jejich měření
  - Zavedení zjednodušeného pohledu na reálný objekt
- Matematický
  - Vycházíme z obecné teorie systému
  - Obecný model plníme obsahem (přechodové transformace, omezující podmínky, kriteriální funkce, náhodné složky)
  - Verifikace - tvůrce ověří zda model plní účel
  - Validace - tvůrce i uživatel ověří zda model odpovídá reálnému systému

Proces simulace a možnosti jejího využití

- Simulace = napodobení chování reálného systému prostřednictvím modelu, zejména u složitých dynamických systémů s náhodnou složkou, kde nelze matematický model řešit analyticky.
- Reálný systém -> simulační model -> simulace -> výsledky -> reálný systém
  - Určení účelu simulace a sledovaných výstupů, vytvoření simulačního modelu, validace simulačního modelu, návrh experimentů, zpracování výsledků.

04 - Vybrané úlohy systémového inženýrství

(úlohy o tvorbě modelu, úlohy s modelem (struktura, dynamika), úlohy o ovládnání (využití) systému, měkkost systému)

Cílem formulace úloh je analýza, syntéza a hodnocení systémových náležitostí (složky z definice systému).

Úlohy o tvorbě modelu

- Konstrukce jazyka - prostředek dokumentování vědeckých poznatků. Vytvořený jazyk musí umět popsat problematiku dané oblasti.
- Metrika systému - slouží pro měření hodnot pojmenovaných systémových vlastností. Je třeba zvolit vhodný typ stupnice a vhodné jednotky.

Úlohy s modelem (struktura, dynamika)

- Úlohy o struktuře (prvky, vazby)
  - Úlohy o společném rozhraní - zabývá se schopností spolupráce částí celku, např. odstranění neregularity (nejsou shodné proměnné včetně jejich oborů hodnot na výstupu a navazujícím vstupu) vložení konverzního prvku.
Rozhraní = fiktivní řez mezi dvěma částmi systému, definováno množinami proměnných - na výstupu a na navazujícím vstupu
  - Úlohy o cestách - zřetězení dvojic do cest (realizace procesů). Poté zjišťování délky, kvality, hodnoty (rozdíl mezi výstupem a vstupem), hledání předchůdců a následníků. Určení mohutnosti systému = množiny možných cest.
  - Úlohy o kapacitách - kapacitní zdroje systému, obsazení kapacit, vyrovnání kapacit, toky.
  - Úlohy o shlucích - řeší se uspořádání prvků nebo procesů do skupin (zmenšení počtu prvků a procesů)
- Úlohy o dynamice - tyto úlohy se zabývají chováním systému, např. změny stavového prostoru v čase (změna kapacit některých prvků, ...)

Úlohy o ovládnání (využití) systému - ovládnání ve formách řízení, projektování. Zabývá se ovládnáním systémů, včetně ovládnáním originálů prostřednictvím systémových modelů.

Měkkost systému - neúplnost či neurčitost stavů či složek definice systému. Nepřesnost hodnot (měření), neurčitost výskytu veličiny (pravděpodobnost), nejistota jevu v množině prvků (fuzzy množiny), nepředvídatelnost (teorie chaosu). Tvrdý systém má rozpoznatelnou a explicitně vyjádřitelnou strukturu a chování.

05 - Architektury systému

(podniková architektura (TOGAF, MODAF, DODAF, Zachman), architektury IEEE 1471, NASA apod.)

Podniková architektura je velmi obecný pojem, který v sobě zahrnuje spoustu věcí a pro každého architekta má trochu jiný význam. Jednou z definic je, že podniková architektura zahrnuje popis cílů organizace, způsobů jak jsou tyto cíle dosahovány pomocí podnikových procesů a způsobů, jak mohou tyto procesy být podpořeny technologiemi.

Pro většinu rámců architektur je typické, že se dělí do mnoha pohledů dle konkrétní role účastněných stran.

Podniková architektura (TOGAF, MODAF, DODAF, Zachman)

- TOGAF - architektonický rámec vyvíjen v rámci Open Group, která se zabývá otevřenými IT standardy a certifikáty. Vychází ze zkušeností architektů, jak postupovat při vývoji podnikové architektury.
- MODAF - vychází z DODAF jako standard pro ministerstvo obrany Velké Británie.
- DODAF - architektonický rámec a konceptuální model pro vývoj informačních systémů ministerstva obrany Spojených států amerických. Představuje ucelenou metodiku vývoje softwaru.
- Zachman - byl žákem zakladatele podnikové architektury z IBM a vytvořil Zachmanův rámec, což je spíše klasifikační schéma, matice 6x6 polí, kde každé reprezentuje pohled jedné ze zúčastněných stran (vlastník, manager, ..., technik) na jednu z oblastí architektury (data, funkce, ..., lidi) (5W1H).

Architektury IEEE1471, NASA apod.

- IEEE1471 - zaměřené převážně na informační systémy (software-intensive), sada doporučení, sleduje zájmy jednotlivých investorů
- NASA - heavyweight přístup k rozsáhlým projektům

06 - Životní cyklus systému

(přístupy k životnímu cyklu systému (NASA, Vee graf, DoD, IEEE 1220 apod.), životní cyklus softwarových produktů a informačních systémů.)

Životní cyklus zahrnuje aktivity od počáteční představy o systému po použití či zrušení systému. Základní pohled obsahuje návrh a vývoj -> výrobu a/nebo konstrukci -> provoz, údržbu a podporu -> vyřazení, likvidaci.

Přístupy k životnímu cyklu systému (NASA, Vee graf, DoD, IEEE 1220 apod.)

- NASA - slouží pro stanovení rámce pro řízení rozsáhlých projektů NASA. Šest fází, které obsahují velkou řadu kroků a definic. Fáze se dá opakovat nebo zpětně odstranit její nedostatky.
- Vee graf - zaměřuje se na část životního cyklu - fáze definice konceptu a vývoje. Nejprve probíhá dekompozice a definice, následně integrace a verifikace, kde integrační a kontrolní aktivity korespondují s aktivitami v levé části grafu. Tyto dvě fáze tvoří ramena "V", dole je výroba / implementace.
- DoD - ministerstvo obrany, aktivity organizovány do několika fází, jsou definovány tři milníky, kde se odehrávají klíčová rozhodnutí o pokračování projektu (A - investice do rozvoje technologie předběžného návrhu, B - investice do vývoje, integrace, verifikace a vývoje výrobního procesu, C - vyrábění vzorků pro provozní testování a zhodnocení).
- IEEE 1220 - interdisciplinární standard sloužící k nalezení řešení od uživatelských požadavků, potřeb a omezení. Rozděleno na fáze vývoje a provozu.

Životní cyklus softwarových produktů a informačních systémů

- Podobný životnímu cyklu systému, hlavní fáze - analýza, návrh, implementace, testování a integrace.
- Hlavními modely jsou vodopád, prototypování, RAD (rapid application development), spirálový model.
  - Vodopád - strukturované sekvenční fáze, chyby se tak odstraňují ihned a nešíří se dál. Nevypovídá se však s měnícími se požadavky.
  - Prototypování - iterativní přístup, velmi rychle je vytvořena fungující verze. Nutná spolupráce všech stran, prototypy se mohou velmi lišit od výsledného produktu.
  - RAD - vylepšený model prototypování, důraz na rychlost - 80% hotovo za 20% času.
  - Spirálový model - iterativní metoda aplikace vodopádu v několika fázích. Každá fáze začíná stanovením požadavků, vyhodnocením slabých a silných stránek a rizik předchozích verzí a končí vytvořením prototypu systému.